

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ГРУПОЮ СВІТОВОГО БАНКУ

HISTORICAL ASPECTS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF UKRAINE'S RELATIONS WITH THE WORLD BANK GROUP

Салій С.Л.,

*аспірант кафедри адміністративного і фінансового права
юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка*

У статті розглянуто історичні аспекти становлення та розвитку відносин України з Групою Світового банку. Проаналізовано динаміку співпраці упродовж 25 років. Досліджено секторальну і тематичну спрямованість проектів, що реалізувалися у рамках співробітництва.

Ключові слова: Група Світового банку, Міжнародний банк реконструкції і розвитку, системні та інвестиційні кредити, стратегія, проекти.

В статье рассмотрены исторические аспекты становления и развития отношений Украины с Группой Всемирного банка. Проанализирована динамика сотрудничества на протяжении 25 лет. Исследована секторальная и тематическая направленность проектов, которые реализовались в рамках сотрудничества.

Ключевые слова: Группа Всемирного банка, Международный банк реконструкции и развития, системные и инвестиционные кредиты, стратегия, проекты.

Historical aspects of formation and development of Ukraine's relations with the World Bank Group are considered in this article. The dynamics of cooperation during 25 years is analyzed. The sectoral and thematic orientation of the projects implemented within the framework of cooperation is explored.

Key words: World Bank Group, International Bank for Reconstruction and Development, system and investment loans, strategy, projects.

Постановка проблеми. У сучасних політико-економічних умовах співпраця з міжнародними фінансовими організаціями продовжує бути пріоритетним напрямом зовнішньої діяльності України, оскільки дає змогу захищати національні інтереси у геополітичній площині та отримувати необхідну фінансову підтримку заради проведення структурних реформ у різних галузях економіки. Група Світового банку (далі – ГСБ) – це один із ключових партнерів України та найбільших кредиторів у структурі зовнішнього державного боргу України. А тому аналіз історичних аспектів, що лежать в основі сучасного формату взаємовідносин України і Групи Світового банку, є актуальним предметом дослідження з огляду на те, що дає змогу зрозуміти траєкторію становлення і розвитку співпраці у ретроспективному аналізі.

Стан опрацювання. Основу теоретичних міркувань цієї роботи заклали результати досліджень українських науковців: І.Б. Заверухи, В.І. Муравйова, О.І. Дунас, Н.І. Патики, В.М. Репецького, О.І. Рогач, А.О. Шатковської тощо. Крім цього, використані аналітично-статистичні дані, що оприлюднюються на офіційних інтернет-сторінках міжнародних фінансових організацій та органів публічної адміністрації.

Мета статті полягає у дослідженні історичних аспектів становлення та розвитку відносин України з Групою Світового банку, зокрема, проаналізувати динаміку співпраці та секторальну і тематичну спрямованість проектів, що реалізувалися у рамках співробітництва.

Виклад основного матеріалу. Україна набула членство в Групі Світового банку 3 вересня 1992 р.

за Законом України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» [1, с. 474]. Саме тоді відбулося підписання Статей Угоди (Статуту) Міжнародного банку реконструкції та розвитку і було оплачено 908 акцій на загальну суму 1,3 млн дол. США, і Україна стала 167-м членом Світового банку.

Наша держава одночасно набула членство в обох Бреттон-Вудських організаціях, оскільки завдяки вступу до МВФ Україна отримала можливість співпрацювати з Світовим банком. Далі співпраця ведеться у рамках стратегій, що розробляються Світовим банком спільно з українським урядом і регламентують план роботи Банку в Україні. Ці стратегії є критерієм, який використаний для періодизації співпраці Групи Світового банку з Україною, оскільки вони цілісно відображають цілі, завдання та напрями проектного портфеля, що приймається на відповідні фінансові роки. Загалом можна виділити сім періодів у відносинах України з ГСБ (рис. 1).

Перший період. Протягом першого року співпраця мала технічний характер, оскільки основна увага була зосереджена на дослідженні економічного стану України в перші роки незалежності та проведенні необхідної аналітичної і консультативної роботи з метою підготовки першого проекту зі Світовим банком, який був затверджений у червні 1993 р. у розмірі 27 млн дол. США і спрямований на інституційну розбудову. Згодом у 1994 р. був під-

готовлений другий проект, у рамках якого було виділено 500 млн дол. США реабілітаційного кредиту, що був спрямований на підтримку ключових економічних реформ, які сприяли б переходу до ринкової економіки і макроекономічній стабільності.

Другий період. Наприкінці 1995 р. сторони підписали «Меморандум про взаєморозуміння щодо стратегії допомоги Світового банку Україні на 1996–1998 роки», який в основному передбачав виділення інвестиційних кредитів у сферу вугільної промисловості, сільського господарства і розвиток підприємств. Експерти Світового банку стверджували: «З метою досягнення стабільності економічного зростання та скорочення бідності в Україні необхідно здійснити два ключових завдання розвитку, а саме забезпечити належне керівництво, прозорість та підзвітність у державному секторі та розбудову орієнтованих на ринок та універсальних (тобто покликаних надавати рівні можливості у певних сферах діяльності) інституцій» [2].

Зокрема, у рамках пілотного проекту для реформування вугільної промисловості Світовий банк разом з Японією виділив 28,6 млн дол. США. Потім Світовий банк виділив ще 300 млн дол. США «заради реорганізації галузі, у процесі якої передбачались корпоратизація, лібералізація цін, торгівля та експорт, закриття неприбуткових шахт та капіталовкладення в прибуткові корпоративні шахти, а також розв’язання соціальних проблем» [3]. Одночасно проводилися економічні реформи у сільськогосподарському секторі, з метою реалізації яких було виділено 300 млн дол. США. Крім цього, було залучено 310 млн дол. США заради впровадження ключових економічних реформ, які б сприяли розвитку підприємств. Також було направлено 3 млн дол. США для реалізації Проекту підтримки системи соціального захисту населення.

Варто зазначити, що у вересні 1998 р. було виділено 300 млн дол. США з метою реформування фінансового сектору, зокрема забезпечення автономності та незалежності Нацбанку України в галузі підтримки грошової стабільності, здорової та міцної банківської системи, поліпшення моніторингу та регулювання діяльності комерційних банків, створення сприятливого середовища для подальшого розвитку та становлення банківського сектору [4]. Загалом перші результати співпраці були досить позитивними і до кінця 1998 р. було відкрито кредитування за 15 проектами на загальну суму 2,48 млрд дол. США. Шість великих кредитів було надано з метою фінансової підтримки структурної перебудови, причому загальна сума коштів, наданих в їх рамках, становить 67% від сукупного обсягу наданих Банком кредитних ресурсів [3].

Однак у звіті про хід виконання Стратегії допомоги Світового банку Україні було зазначено: «З огляду на складність умов і незважаючи на деякі значні успіхи, стратегія допомоги, викладена у відповідному документі, ухваленому в 1996 р., не була втілена в життя, як передбачалося. Основні чинники поганих показників економічного та соціального розвитку – це, передусім, відсутність в Уряді відчуття справжньої відповідальності та спроможності здійснювати реформи до кінця, а також симптоми інституційної слабкості та паралізованої політичної волі» [2]. У результаті було вирішено обмежити виділення кредитів країні, яка не прагне реалізовувати економічні реформи шляхом встановлення показників діяльності, виконання яких було необхідним для продовження кредитування.

Третій період. Унаслідок невиконання попередніх домовленостей у 1999 р. не було відкрито жодної нової лінії кредиту. Налагодження відносин почалося з 2000 р., що здійснювалося на основі Стратегії допо-

Рис. 1. Періодизація співпраці України з Групою Світового банку

Джерело: складено автором за даними www.ktu.gov.ua

моги Україні 2000–2003 рр., що враховувала попередній досвід виконання зобов'язань Стратегії 1996–1999 рр. і тому передбачала реалізацію невеликих інвестиційних та інституційних проектів із метою «допомагати уряду та громадському суспільству в реалізації широкомасштабної стратегії подолання бідності та досягнення економічного зростання, яка сприяла би підвищенню зайнятості населення, причому основна увага приділялася зростанню малих та середніх підприємств. Сюди включається: (а) скорочення витрат, спричинених нестабільністю державного контролю та регулювання та необхідністю платити хабарі; (б) скорочення витрат, пов'язаних зі створенням підприємства та доступом до внутрішніх та зовнішніх ринків; (в) поліпшення підготовки кадрів у сфері управління [2].

Четвертий період. Нова Стратегія допомоги Україні охоплювала період 2004–2007 рр. і передбачала фінансування у розмірі 2,4 млрд дол. США з метою проведення тіснішої інтеграції до Європейського Союзу, сприяючи проведенню інституційних реформ, які дадуть змогу сформувати сприятливе для бізнесу середовище та ширше залучати громадськість до діалогу з органами влади, а також дбайливого реагування владних структур на потреби населення [5]. Протягом цього періоду було схвалено два системних кредити і шість інвестиційних проектів.

П'ятий період. Далі співпраця розвивалася у рамках Стратегії партнерства Міжнародного банку реконструкції та розвитку з Україною на період 2008–2011 фінансові роки, що схвалена Радою Директорів Світового банку. Ця Стратегія передбачала можливість отримати фінансування від Світового банку в розмірі від 2 до 6 млрд дол. США з метою реалізації першочергових проектів соціального та економічного розвитку. Основними секторами її впровадження були: муніципальна інфраструктура, енергетичний сектор, земельна реформа, державні фінанси, державний сектор, управління соціальним страхуванням, охорона здоров'я, охорона навколишнього середовища, доступ до якісної середньої освіти [3].

Реалізація цієї Стратегії відбувалася у період глобальної фінансово-економічної кризи, яка разом із політичними факторами суттєво вплинула на виконання домовленостей. Саме тому Стратегію було скореговано і надано позачергову підтримку із метою «стабілізації банківської системи, усунення основних уразливих місць, відбудови довіри та посилення соціального захисту. МФК доповнила ці заходи, здійснюючи кризовий менеджмент і надаючи фінансовим установам консультативні послуги. Ця підтримка була загалом ефективною і допомогла стабілізувати економіку з показниками економічного зростання на рівні близько 4–5% на рік у 2010–2011 рр.» [3]. Однак у Звіті про виконання Стратегії експерти ГСБ оцінили її як «помірно незадовільну, що відображає неспроможність забезпечити досягнення запланованих результатів через затримки із впровадженням фіскальних і структурних реформ, визнаючи водночас вчасність та ефективність підтримки під час фінансової кризи» [6]. Загалом було виділено кредитів на суму 2,3 млрд дол. США.

Шостий період. Стратегія Партнерства з Україною на 2012–2016 рр. враховувала досвід виконання попередньої Стратегії і була спрямована на реалізацію програми економічних реформ та інтеграції з ЄС. У Стратегії було передбачено, що допомогою Світового банку була здійснена у двох ключових напрямках: перший – покращення взаємовідносин між державою і громадянином шляхом поліпшення державних послуг, підвищення стабільності та ефективності державних фінансів, а також посилення прозорості і підзвітності у використанні державних ресурсів; другий – покращення взаємовідносин між державою і бізнесом шляхом підтримки економічного зростання і підвищення конкурентоспроможності завдяки стимулюванню місцевих інвестицій і залученню прямих іноземних інвестицій.

У другій половині 2012 р. та аж до Революції Гідності у лютому 2014 р. Світовий банк практично призупинив фінансування нових проектів в Україні та заявив, що розчарований результатами співпраці з українським Урядом, і, щоб пом'якшити майбутні ризики, ухвалив рішення упродовж чотирьох років видавати позики суворо «каліброваним» методом [3]. Протягом 2014 р. Україна перебувала у стані глибокої економічної кризи. З початку 2014 р. відбулося збільшення портфелю групи Світового банку в Україні у 3 рази, або майже на 4,425 млрд дол. США. Основне збільшення відбулося завдяки проектам бюджетної підтримки на суму 2,25 млрд доларів США. Нових інвестиційних проектів розпочато на суму близько 2,6 млрд доларів США [7].

Сьомий період. 20 червня 2017 р. Рада Директорів Світового банку схвалила Концепцію партнерства Світового банку з Україною на 2017–2021 рр. із метою сприяння сталому та комплексному відновленню економіки України [8]. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 р. ставить за мету «підвищення рівня та поліпшення якості життя на основі сталого економічного розвитку» та лежить в основі середньострокового бюджетного планування, річних детальних планів дій Уряду, стратегічних планів міністерств та інших відомств. План визначає п'ять стратегічних цілей:

- економічне зростання: на основі збільшення обсягів експорту та інвестицій, реалізації податкової та митної реформ, дерегуляції, земельної реформи, приватизації, реформування енергетики та підтримання макроекономічної стабільності шляхом продовження фіскальної консолідації;
- ефективне врядування: передбачає проведення реформи державного управління, децентралізації і реформи державних фінансів;
- розвиток людського капіталу шляхом проведення реформи системи охорони здоров'я, освіти, поліпшення надання державної соціальної підтримки, розвитку культури і спорту;
- верховенство права і боротьба з корупцією шляхом підтримки ефективного функціонування інститутів боротьби з корупцією, забезпечення рівного доступу до правосуддя та ефективного захисту прав власності;
- безпека та оборона передбачає захист суверенітету та територіальної цілісності держави, а також найважливіші аспекти безпеки громадян [9].

Станом на вересень 2017 р. ведуться переговори щодо портфеля проектів Світового банку в Україні, однак пріоритетними напрямами стратегічного партнерства у 2017–2021 рр. є: управління державними фінансами та реформа державного управління; антикорупційна діяльність; управління найбільшими фіскальними ризиками та покращення управління державними інвестиціями; зміцнення фінансового сектора; покращення інфраструктури; створення рівноправного партнерства у приватному секторі; земельна реформа; реформа охорони здоров'я; приватизація; ефективне, результативне та комплексне надання послуг; соціальна допомога; цільова допомога постраждалим від конфлікту громадам. Фінансова підтримка ГСБ протягом усього періоду дії Концепції буде залежати від: I) прогресу України в реалізації реформ; II) покращення результатів впровадження портфеля проектів МБРР в Україні; III) загального кредитного потенціалу Світового банку і нормативу кредитування для України [8].

Упродовж 25 років на фінансування інвестиційних проектів в Україні було виділено близько 11,605 млрд доларів США [10]. Загалом протягом цього періоду було розпочато 96 проектів, 63 з яких були закриті, 17 скасовані, 1 проект ще розробляється, і 15 діють, що продемонстровано у відсотковому відношенні на рисунку.

Джерело: адаптовано автором за даними <http://www.worldbank.org/>

Важливо також показати проектний портфель за секторальною ознакою і тематичною спрямованістю у відсотковому відношенні:

Джерело: адаптовано автором за даними <http://www.worldbank.org/>

Джерело: адаптовано автором за даними <http://www.worldbank.org/>

Станом на вересень 2017 р. співпраця між Світовим банком і Україною проводиться у рамках п'ятнадцятих проектів, що наведені нижче.

Проектний портфель

№	Назва проекта	Сума зарезервованих коштів (млн дол. США)
1	Зміцнення системи управління державними ресурсами	3.39
2	Доступ до довготермінового фінансування	150
3	Підтримка ПАТ «Укртрансгаз»	1.13
4	Зміцнення політики, заснованої на фактичних даних, науковою статистикою і аналізом	0.34
5	Забезпечення газопостачання України	500.0
6	Україна: відповідь на конфлікт і відновлення та зміцнення потенціалу	0.0
7	Підтримка ініціативи процесу дотримання проекту прозорості в добувній промисловості	0.4
8	Проект розвитку автомобільного сектора	560.0
9	Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей	214.73
10	Другий проект передачі електроенергії	330.0
11	Модернізація системи соціальної підтримки населення України	300.0
12	Допомога Національній комісії з управління комунальних послуг: підтримка програми реформ районного опалення	2.23
13	Другий проект розвитку міської інфраструктури	300.0
14	Проект енергоефективності в галузі теплопостачання	332.0
15	Другий проект покращення стану дороги та дорожньої безпеки	450.0

Висновки. Група Світового банку є важливим міжнародним партнером України, що надає широкомасштабну і багатосекторальну допомогу інвестиційного, технічного та консультативного характеру вже понад 25 років. Хронологічно можна виділити сім етапів співпраці України з ГСБ, упродовж яких було виділено кредитів на загальну суму більше 11 млрд дол. США, що були спрямовані на інституційний розви-

ток органів публічної влади та реформування пріоритетних галузей та сфер. Вкрай важливим був період 1996–1998 рр., оскільки кредити використовувалися з метою закладення основ сучасної економічної системи та політичних інститутів. Крім цього, співпраця з ГСБ на сучасному етапі відіграє стратегічно важливу роль у проведенні економічних реформ та відновленні інфраструктурних об'єктів на сході України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, [...]» // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 33. – С. 474.
2. Меморандум президента Міжнародного банку реконструкції та розвитку та Міжнародної фінансової корпорації Раді виконавчих директорів щодо стратегії допомоги Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://documents.worldbank.org/curated/en/730641468760205323/pdf/207230Ukrainian0Final0CAS02000.pdf>.
3. Галицька Ю.М. Співробітництво України зі Світовим банком [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/06.pdf>.
4. Партнерство Світовий банк – Україна. Огляд програм для країни. Квітень 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org>.
5. У четвер з Вашингтона надійшло повідомлення: Рада виконавчих директорів Світового банку затвердила нову Стратегію допомоги Україні (СДУ), яка охоплює період 2004–2007 років... [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://dt.ua/ECONOMICS/strategiya_spivpratsi_do_2007_roku.html.
6. Стратегія партнерства з Україною на період 2012–2016 фінансових років [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://documents.worldbank.org/curated/en/399161468313767151/pdf/662790UKRAINIA00CPS0full0report0UKR.pdf>.
7. Президент України зустрівся з Президентом групи Світового банку Джим Йонг Кімом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayini-zustrivsia-z-prezidentom-grupi-svitovogo-41966>.
8. Схвалено Концепцію партнерства Світового банку з Україною на 2017–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.minfin.gov.ua/news/view/skhvaleno-kontseptsiu-partnerstva-svitovoho-banku-z-ukrainoiu-na-roky?category=novini-ta-media>.
9. Концепція партнерства з Україною на 2017–2021 фінансові роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://documents.worldbank.org/curated/en/501881501141799939/text/114516-UKRAINIAN-PUBLIC-WBUkraineCPFUKR.txt>.
10. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk>.